سریزه

SABAWOON.COM

دغه لیکنه په اصل کې یو تاریخي اثر او په مشخص ډول د لرغوني افغانستان د تاریخ یوه لنډه سروې ده. د اریانه په تېره د لومړي مهالونو تاریخ کښل ګران څه، چې تر ډېره حده یو ناشونی کار دی. اساسي مشکل دا دی، چې د لرغوني اریانه په اړه تاریخي شواهد بیخي لږ او حتی د نه شته په حال کې دي او دا خو واضحه ده چې چېرته شواهد نه وي، هلته تاریخ نه وي. دا چې د اریانه ویدي دوره او په خاص ډول د پاراداتا یا پیشدادیانو دوره افسانه ییز ماهیت لري، په اصل کې له همدې امله ده.

د اریانه اوستایي دوره په نسبي ډول تر یوه حده

روښانه ده. د روښانتیا یو دلیل د زردښت د وخت زند اوستا شته والی او بل یې د یوناني تاریخپوه هېرودوت تاریخ نومي اثر دی، چې په زیاته اندازه د هخامنشي امپراتورۍ په اړه دی. هغو مره چې د نړۍ لومړني تاریخپوه هېرودوت په خپل دغه اثر سره د لویدیځې اسیا، منځنۍ اسیا او تر څه حده د سهیلي آسیا لرغونی تاریخ روښان کړی، بل تاریخپوه نه دی روښان کړی. له همدې امله به وي چې ځینو تاریپخوهانو هخامنشي دوره د نړۍ د دغې برخې لومړنۍ تاریخي دوره ګڼلې ده.

د دغې پراخې سیمې په هکله مقدوني سکندر (مخزېږدي ۳۵۶_۳۲۳) له یرغلونو نه وروسته تاریخپوهانو دغومره ډېرې لیکنې کړې، چې په هغو سره یې د هغه ټوله دوره تر زیاتې اندازې روښانه کړې او له هغه نه د وړاندې او وروسته دورو په اړه معلومات وړاندې کړي دي.

د دوی د اثارو پر بنسټ کېدلی شي د لرغوني افغانستان د دغو دورونو تاریخ وکښل شي، که څه هم هغه به پوره نه وي. په افغان تاریخپوهانو کې تاریخپوه احمد علي کهزاد دغه کار کړی او په دې اړه یې یو لوی اثر په دوه لویو ټوکونو کې د افغانستان پخوانی تاریخ په نامه کښلی دی، خو کهزاد د خپل وخت ټول یا حتی ډېر آثار په لاس نه لرل. له هغه نه وروسته په دې اړه ډېر نور

SABAWOON.COM

آثار هم خپاره شوي دي. ما په خپل دغه اثر کې له دغو نویو آثارو نه هم استفاده کړې ده، خو زما دغه لیکنه د لرغوني افغانستان د تاریخ یوه لنډه سروې ده. د دې لپاره چې د پښتنو څرک پکې ومومم. د دغو اثارو پر بنسټ زه په خپلې دغې څېړنې کې په دغه نظر شوی یم، چې پښتانه په اصل کې ساکا دي، یا د ساکا کومه څانگه ده. ساکا چې له ستیانو نه جلا یو اریایی قوم و، په کومې نامعلومې لرغونې زمانه کې د اریایانو له لویې ډلې نه بېل شوی او بیا ډېری یې په لرغوني افغانستان یا اریانه کې مېشت شوی دی. په دې ډول پښتانه د افغانستان ډېر لرغوني او سېدونکي کېږي. د دغه ټولې موضوعگانې د دغې لیکنې په لومړنې څپرکي کې بیان شوي دي.

په دوهم څپرکي کې د افغان نوم او د هغه تحول څېړل شوی دی. گاونډیو ولسونو پښتانه د اسواکا، اسوه غانه او ابگان په نومونو یادول، چې هغه بیا په اسلامي افغانستان کې په افغان تحول وکړ. هغسې چې نور پښتانه افغانان بلل وروسته یې د افغانستان ټول اوسېدونکي هم په دغه نامه یادول. دا ځکه چې دغو افغانانو د یرغلگرو په برابر کې د خپلو ملي، وطني او عقیدوي ارزښتونو نه دفاع کوله.

په پای کې د افغان نوم دغومره حاوي، یو موټی کوونکی او تمثیل کوونکی شو چې د وطن ټولو

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

اوسېدونکيو هغه په دغه مفهوم ومنه او غوره شويو استازو يې په اساسي قانونونو کې هم ثبت کړ. اوس افغان هغه څوک دی، چې د افغانستان قانوني تبعه دی. په دغه ډول د افغان نوم هم افغانانو او هم نورو والو ته د ملي توب، ملي دولت او مدني ټولنې پېژندنکی شوی دی.

وروستی څېرکی د دغو افغانانو هېواد، افغانستان ته ځانګړی شوی دی. څنګه چې په دغه هېواد کې انسانان له ډېر پخوا نه اوسېدل، هستوګنځي يې هم په ډېرو نومونو ياد شوی دی چې په هغو کې اريانه، خراسان او افغانستان يې ښه مشهور دي. دلته د افغانستان د ښې پوهاوي پاره اريانه او خراسان هم معرفي شوي دي، خو په داسې حال کې چې اريانه او خاسان اوس وچ تاريخي نومونه دي، افغانستان ژوندی، په زړه پورې او خوځونکی مفهوم لري. اوس يوازې دغه نوم دی، چې افغانان په حقوقي، روحي، هويتي او وجودي لحاظ ځانونه ورپورې تړي، خو له بده مرغه په نولسمې پېړۍ په تېره د هغې په اخر کې دغسې پېښې وشوې چې په هغو سره د ستر احمد شاه د وخت افغانستان هم کوچنی شو او همد اصلي افغانستان غټه برخه ترينه بېرون وګڼل شوه. په دغې برخې کې هم د افغانستان دغه تحول او هم د هغه د حدودو ټاکنه بيان شوې ده.

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

د موقع په غنیمت ګڼلو سره زه دلته يو ځل بيا د افغان کلتوري ودې ټولنې او د هغې له محترم سروال زرين انځور نه مننه کوم، چې زما دغه اثر هم خپروي، لکه چې د مخه يې زما ډېر اثرونه خپاره کړي دي. دغې ټولنې تر اوسه يو سل او شل اثار خپاره کړي، چې په دې ډول يې د پوهې په خپرولو او دا شان کلتور په شتمن کولو کې د قدر وړ غټ خدمت کړی دی.

محمد حسن کاکړ

می ۲۰۱۱

SABAWOON.COM